

Pri drugih narodih je isto kakor pri Nemcu, čigar krivda je, da je začel s slabim zgledom. V posebnem položaju so Poljaki, ki žive v sanjah nove Poljske. A tudi Poljak naj bi ne bil samo »provizoričen Avstrijec«, naj bi ne gledal le egocentrično pri vsaki politični priliki na svoj nacionalni interes, temuč tudi na uresničenje avstrijske kulturne pravice radi nove svetovne kulture.

To velja mladini vseh narodnosti. Zakaj bi ne napočil čas, ko bi mladina pomagala novemu razvoju z ustanovitvijo društev za medsebojni študij in razumevanje? Zakaj bi nemška mladina ne potovala po slovanski zemlji, kakor potuje zdaj na Angleško? Ali je morda vredno akademične mladine, da nadražena od politikov, ki ne poznajo ljudstva, ne organizira drugih stikov kakor tiste, pri katerih si med seboj razbija glave do krvi? Kdo bo začel z novim razvojem v sedanjih resnih momentih? Kdor gleda vprašanje z versko-nravnega stališča in vidi v njem skrivnost vzgoje človeštva. Samo nova versko-nravná konsekracija razmerja med ljudstvi bo podelila moč za rešitev »avstrijskega problema« in ustvarila navduševalen ideal za državljansko vzgojo avstrijske mladine.

Zagovor.

Na očitek, kako more pisatelj soditi razmere po tako kratkem bivanju, odgovarja s primerom tujca, ki pride v hišo razdora in laže presoja objektivno kakor prebivalci, ki so prizadeti.

Na opombo, da najnovejša razkritja pričajo o protiaavstrijski politiki Čehov, pripominja, da je pač v takih razmerah to nujnost razvoja slepega plemenskega boja, nerazumljive kratkovidnosti nemške in pomanjkanja čuta pravičnosti v nemškem boju proti češkim šolam. Proti vsem težkočam avstrijskega problema nam ostaja alternativa: »Kampf mit Waffengewalt bis zu Ende — daran aber denkt doch niemand — oder energische Initiative zur Verständigung, Organisation von Aussprachen zwischen den ruhigdenkenden Elementen beider Rassen, Entgegenkommen, Verträge, Ausgleich, guter Wille.« Dosedanja doba šikan in draženja ni zmožna dati življenja. To označenje stališča ni »tolstojanstvo« v zmislu opustitve defenzive narodne posesti in navduševanja k pasivnosti, ampak klic k ofenzivi s času primernimi metodami. Obrambna društva so potrebna, a najboljša društva za varstvo nemštva bi bila sedaj slovansko-nemška mirovna društva v vseh centrih monarhije. Kakor so se v razrednem boju ustanovila društva, da »gojijo prijateljska čuvstva med delodajalcem in delavcem« ter so dosegla najfinejše metode za pojasnitev in spravo medsebojnih zahtev, tako bi taka društva posegla tudi v boje plemen.

Hermann Bahr zavzema isto stališče kakor pisatelj (»Tat«, Juli-Heft). Poučen za Nemce iz rajha, ki podpihujejo avstrijske brate, je popis obiska pri Bismarcku. Šel je kot delegat iredentistične avstrijske mladine. Bismarck ga ni sprejel osebno, temuč po svojem zastopniku in sporočil, da naj skušajo ustvariti močno Avstrijo, ker bi bila večja žrtev zanje, če bi prišli pod Nemčijo. Bahr nadaljuje: Česar so se Nemci navzeli v skupnosti z drugimi narodi v Avstriji, je postalo že

njih bistvo, kakor je ta znak lasten tudi Slovanom v državi. Kakor bi nemštvo obubožalo brez barve avstrijskih Nemcev, tako tudi ne more slovanstvo pogrešati na svojem obrazu avstrijske poteze. »Svojemu narodu so dolžni, kot mi svojemu, biti Avstrijci.« Na tem temelju sloni skrivnost Avstrije: Vsi njeni narodi jo potrebujejo, da se izpopolni bistvo vsakega.

»Diese ganze Auffassung wird zweifellos in der jungen Generation Österreichs immer mehr Boden gewinnen und aus der Geburt eines wirklichen österreichischen Staatsgefühls werden dann auch neue Umgangssitten und neue Fähigkeiten der Verständigung zwischen den Völkern Österreichs entstehen.« Tako zaključuje Foerster svoja izvajanja.

Umetnost in religija.

Lepa umetnost, ločena od Boga in religije, izgublja tisto, kar tvori pravzaprav njeno dušo: idejno vsebino. Umetnost obstoji v upodabljanju lepote. Toda lepota je sijaj resnice. Ta sijaj prihaja k nam po idejah. Umetnost brez idejne vsebine je telo brez duše. Umetnost je ravno v tem, da upodobi umetnik v umotvoru idejo, predstavivši jo zaznavno v njeni popolni utelešenosti. Ta utelešenost ideje je tisto, kar se imenuje ideal. Kaj je umetnost brez idealizma? In kaj je zopet idealizem brez idej? Pa ravno ideje nimajo mesta v svetovnem nazoru brez Boga in religije. Umetnost brez Boga postane zgolj posnetek momenta, fotografija. Saj v evolucionistični filozofiji ni druge resnice razen tiste, ki je v trenutnem dogodku. V zgolj nastajanju izginja stalna resnica, ideja. Odtod ne bo človekovemu očesu nikdar zasijalo solnce idealne lepote.

Zato pada umetnost, ločena od religije... vedno nižje, dokler se ne zgrudi k naturalizmu najgrše vrste.

(Dr. A. Mahnič, Hrv. Straža, XII., 6.)

Duh današnjega časa in umetnost.

V »Kunstwartu« (Erstes Oktoberheft) pravi Avenarius: »Kako je ta visoki čas občutja izpremenil naše razmerje do umetnosti, se pove z eno besedo: Življenjske vrednote stopajo v ospredje. Torej: artistične vrednote ostajajo v ozadju. Zdaj so odprta naša srca. Ta izprememba v razmerju do umetnosti je zelo zdrava. Kajti če slika, riše, piše, prepeva, uglaša in zida: sila, ki jo je ustvarila, in njena vrednost za razvoj kulture kot »govor neizraznega« temelji na etičnih vrednotah, ki jih nudi. Templjev in katedral, božjih in človeških soh, slik Madone, epov in popevk, velike umetnosti ni človek ustvaril v prvi vrsti, da bi pridobil artistične vrednote, ampak da izrazi etične. Vsa močna umetnost je bila v tem zmislu umetnost izraza. Polagoma šele so se odkrile posebne skupine vrednot, ki so nastale pri ustvarjanju vsled posebne umetnikove osebnosti, namreč artistične. To so vrednote, so v največjih umetninah velike in največje vrednote. V času pa, ki kakor današnji zapostavlja čuvstva posameznika za splošnimi čuvstvi, spadajo posamezne osebne vrednote »na fronto«.

Še enkrat: Ta izprememba v razmerju do umetnosti je zelo zdrava. A ena nevarnost tiči v tem. Izvira iz tega, ker množica misli, da že izbor snovi sam jamči za etično močne življenjske vsebine. V vseh